

Door Berg en Dal

Een wandeling door het heuvellandschap van Berg en Dal. Veel bos, maar ook halfopen gebied met mooie vergezichten. Af en toe klimmen en dalen.

Lengte: 10,5 kilometer

Tijdsduur: 3 uur

Startpunt: Berg en Dal, Oude Kleefsebaan bij amusementspark Tivoli

Parkeren: bij het amusementspark of in de directe omgeving

Openbaar vervoer: vanaf Nijmegen buslijn 8 naar Berg en Dal, halte Groot Berg en Dal

Horeca: bij startpunt en in Beek (tussen punt 9 en 10) diverse gelegenheden

Bijzonderheden: de wandeling is te combineren met bezoek aan het Afrika Museum dat binnen en buiten een beeld geeft van het leven, kunst en cultuur van donker Afrika (tel. 024 - 6847272, www.afrikamuseum.nl)

Routebeschrijving (zie ook het kaartje achterin)

1. Berg en Dal, bij amusementspark Tivoli

Het oude gebouw van Tivoli lijkt op een Zwitsers chalet. Aan het eind van de 19de en begin 20ste eeuw was de chaletstijl populair voor srijk wonen buiten de stad en verpozing op de zondag. Tivoli en heel Berg en Dal hebben hun ontstaan en groei te danken aan dat 'wonen op stand' en aan dagrecreatie vanuit Nijmegen. Langs de weg vanuit de stad naar de herberg Berg en Daal - hier ontleent het dorp haar naam aan - kwam een groot aantal uitspanningen, vele in de typische stijl. Er verrezen ook villa's met fraaie tuinen.

Eerder, al in de zeventiende eeuw, deed men aan landschapsverfraaiing op de toen gestichte landgoederen. De ligging op de stuwwalrand leende zich uitstekend voor de aanleg van lanen, bochtige weggetjes en uitzichtpunten.

- vanaf Park Tivoli rechtsaf op de asfaltweg (Oude Kleefsebaan) het dorp uit
- rechtsaf op klinkerweggetje naar 'Conferentiecentrum Holthurnse Hof'
- vóór de boerderij rechtsaf, daarna asfaltweggetje rechtsaf volgen om het landhuis heen

2. Landgoed Holthurnse Hof

Het landhuis vormt de kern van een halverwege de 17de eeuw gesticht landgoed. Naar de eerste eigenaar, Arnold van Seller, werd het 'Sellers Goet' genoemd. Later noemde men het 'Holthurnse Hof', naar Holdeurn, een oude benaming voor deze uithoek van de gemeente Groesbeek. Misschien betekent de naam Holdeurn 'holle dorenstruik'. In 1570 wordt de omgeving namelijk Dorent genoemd en in het lokale dialect heten dorens 'deurn' of 'deun'. Een ingewikkelde naamsverklaring zegt dat Holdeurn 'heldeurn' betekent, deur naar de hel. Daar moest je doorheen als je van de Engelenburg (wat verder vóór ons gelegen) naar de Duivelsberg (achter ons) moest. Waar of niet, het staat vast dat het op de Holdeurn in vroeger tijden niet pluis was: struikrovers! Reizigers van Nijmegen naar Kleef namen liever de weg onderlangs de stuwwal via Beek, om de Holdeurn maar te vermijden.

In de buurt van de boerderij zijn duizenden archeologische vondsten uit de Romeinse tijd gedaan. Van de 1ste tot in de 3de eeuw stond er een groot industrieel potten-, pannen- en stenenbakkerscomplex. De aanwezigheid van zuivere leem trok ook later pannenbakkers aan. Eeuwen van leemwinning deed een pokdalig landschap ontstaan. Bij nauwkeurig bekijken van het reliëf blijkt dat op veel plaatsen niet natuurlijk te zijn.

- achter het landhuis langs het weggetje volgen tot vóór wit huisje met groene strepen, daar linksaf
- eerste weggetje rechtsaf
- aan einde asfaltweg oversteken, linksaf op fietspad en bij huisnummer 57 rechtsaf de bomenlaan in
- aan einde, voorbij de oude boerderij en vóór de schuren, rechtsaf
- aan einde linksaf

3. De Engelenburg

Kijk op het hoogste punt op dit pad eens achterom, over de door bos steeds nauwer omsloten landerijen naar de voormalige boerderij op de Engelenburg. Die functioneerde niet zo lang geleden nog als een - weliswaar marginaal - boerenbedrijf. De grond is hier zeer vruchtbaar, maar het reliëf is een handicap. Wellicht al in de 17de eeuw zijn de vlakkere delen ontgonnen; de hellingen bleven bos. De grens akker-bos is hier op veel plaatsen al eeuwenlang onveranderd gebleven.

- aan einde linksaf op brede zandweg (ga hier rechtsaf voor bezoek aan Afrika Museum)
- eerste pad (met slagboom) rechtsaf

4. Vee in het bos

Aan de rechterhand loopt een boswal met ons mee, later vergezeld van een hek. De wal was eens de scheiding tussen grond van particulieren (rechts) en van de staat (links). De wal bestond uit een greppel met daarachter een met materiaal uit de greppel opgeworpen wal. Deze barrière moest voorkomen dat vee, dat in het Nederrijkswald (links) zijn kostje bijeen scharrelde, in de landerijen aan de Meerwijkselaan (rechts) kon komen. Het weiden van vee in bosgebied was destijds gebruikelijk. Al lang geleden heeft de wal zijn functie verloren. Het is aardig dat hij ook nu nog grondeigendommen scheidt, net als toen particulier bezit rechts en staatsgrond links.

- het pad volgen langs hek en akker, en op 5-sprong rechtdoor, kort daarna rechtsaf op paadje door wal
- paadje wordt breder pad met groene paaltjesroute
- asfaltweg oversteken en rechtsaf op fietspad, dan eerste pad linksaf, langs het hek

5. Museumpark Orientalis

Links van het hek bevindt zich Museumpark Orientalis, het vroegere Bijbels Openluchtmuseum. In 1913 kochten vrome katholieken een stuk heide met de bedoeling er een devotieplaats te scheppen ter verering van het Heilig Hart van Jezus. Men wilde een reusachtige Heilig Hart-basiliek laten verrijzen, die de vergelijking met de grootste basilieken ter wereld zou kunnen doorstaan. Slechts een klein deel is gerealiseerd. Dat is nu een expositieruimte van het museum.

- pad blijven volgen, de trapjes bij het dal af en op

6. Louisendal

Het Louisendal is een kunstmatig dal dat loodrecht op de richting van het natuurlijke reliëf staat. Hoogstwaarschijnlijk was het onderdeel van de voorziening met stromend water van de Romeinse legerplaats ('castra') op de stuwwalrand in het huidige Nijmegen-Oost. Het dal

moest, net als het verder westelijk gelegen Kerstendal, water in de ondergrond aansnijden. Het water uit het Kerstendal werd verzameld in het nog bestaande Watermeerwijk en stroomde,

aangevuld met water uit het Louisendal, naar de castra. Dat ging via houten goten die deels ingegraven waren en op dijken lagen. Van het stelsel blijkt verrassend veel over te zijn. Archeologen die het geheel hebben bestudeerd, vermoeden dat het Louisendal bij aanleg al een mislukking was: het is onwaarschijnlijk dat er water is aangeboord.

- na het dal op splitsing rechtsaf (gele paaltjesroute)
- aan einde linksaf op beukenlaan
- aan einde rechtsaf en vervolgens op kruising met Klappeijpad linksaf
- voorbij de eerste huizen rechtsaf pad in (met slagboom)
- pad wordt asfaltweg (Kwakkenberglaan) en eindigt bij drukke weg (Oude Kleefsebaan)

7. Kloosters en villa's in het groen

Aan de Oude Kleefsebaan ligt rechts op de hoek het klooster Koningsgaard, één van de zeer vele kloosters die in de eerste helft

van de vorige eeuw in Nijmegen en omstreken zijn gebouwd.

Nu de kloosterorden nog nauwelijks nieuwe leden trekken, worden veel van de gebouwen overbodig en krijgen ze een nieuwe bestemming als woon-, bedrijfs- of opleidingsruimte.

De route gaat hier

een stukje door de villawijken van Berg en Dal. In de vorige eeuw ontwikkelde het gehucht zich tot een woonoord voor welgestelde, op Nijmegen georiënteerde mensen. Het aansluitende deel van de gemeente Nijmegen, de Kwakkenberg, is ook geheel overdekt met villa's en bungalows die vaak verscholen gaan in restanten van het 19de-eeuwse productiebos.

- oversteken, rechtsaf en meteen linksaf het grindweggetje in
- op kruising met Stollenberglaan rechtdoor naar hek 'Gelders Landschap', het bomenlaantje in
- op vage Y-splitsing linksaf naar het uitzichtspunt

8. Zicht op Persingen

De dubbele lindenlaan leidt u naar het opgehoogde uitzichtpunt op de Boterberg. Zo'n laan met panoramapunt is typisch voor landgoedaanleg. Het bos is plaatselijk laaggehouden, zodat het oog precies op Persingen in de Ooijpolder valt. Dit kleinste dorp van Nederland bestaat uit niet meer dan een kerk, een huis en een boerderij.

- ga terug naar de Y-splitsing en volg linksaf het pad steil naar beneden
- onderaan bij weiland rechtsaf langs bosrand

9. Heerlijkheid Beek

Het landgoed waar u nu doorheen loopt was tot aan de Tweede Wereldoorlog eigendom van het oude geslacht Van Randwijck, waaruit de laatste Heren van Beek voortkwamen. Vandaar dat dit de Heerlijkheid Beek wordt genoemd. In 1941 kocht het Geldersch Landschap het. De kleine aansluitende goederen Bronhuizerbos en Huis te Schengen vormen nu één complex met de Heerlijkheid.

Grote delen bestaan uit oude loofhoutbossen van beuk, eik en tamme kastanje. De glooiende weilanden links van het pad worden de Elyzeese Velden genoemd. De overgang van bos naar open gebied kent een afwisselende en bloemrijke kruidlaag met gevlekte en gele dovenetel en grootbloemige muur. In de verte ziet u de Ooijpolder met dorpskerkjkes en schoorstenen van steenfabrieken.

- aan einde rechtsaf, bosrand blijven volgen
- pad krijgt wit/rode markering, deze volgen tot het huis
- bij het huis op splitsing linksaf langs Kabouterboom

10. Kastanjedal

Het Kastanjedal ontleent zijn naam aan de vele tamme kastanjes die er staan. Een van die bomen is de Kabouterboom die beschouwd wordt als de dikste boom van Nederland. Mogelijk is deze kastanje honderden jaren oud. Aan de andere kant van het pad ligt het brongebied van het Kastanjedal. Water dat niet door de lemige ondergrond kan wegzakken komt hier aan de oppervlakte en vormt een beekje. Er groeien bijzondere planten zoals goudveil, slanke sleutelbloem en voorjaars-helmbloem.

- op Y-splitsing rechtsaf (groene paaltjesroute) naar beneden, bruggetje over en paadje volgen langs beek, rechtdoor naar weg
- op straatweg rechtsaf (Rijksstraatweg)

11. Beekse watermolens

In Beek stonden vroeger drie watermolens. Ter herinnering aan deze verdwenen molens staat er aan de straatweg een rad dat in beweging wordt gebracht door beekwater. In de 19de tot in de 20ste eeuw werd op verschillende plaatsen in Beek de was van de rijkere Nijmegenaren gedaan. Hiervoor werd het schone water gebruikt dat aan de stuwwal ontspringt. Na de Tweede Wereldoorlog is het water grotendeels ondergronds in de riolering gelegd. Tegenwoordig doet Beek haar naam weer eer aan en stroomt het beekwater zichtbaar in gootjes langs de straten.

- op kruising (bij Hotel Spijker) rechtsaf Nieuwe Holleweg
- in eerste bocht, op 4-sprong, min of meer rechtdoor Elzenweg
- voorbij vijver aan linkerhand, linksaf paadje omhoog (wit/rode markering)
- aan einde rechtsaf op asfaltweggetje
- op splitsing met klinkerweg linksaf
- aan einde drukke weg oversteken en linksaf op voetpad
- weg volgen tot na de bocht, daar rechtsaf trap af naar beneden

12. Keteldal

Het met beuken bezette dal dat u naar boven volgt is in de bodem breed, met zeer steile wanden. De vorm van een ketel, vandaar de naam Keteldal. De meeste dalen aan deze kant van de stuwwal zijn meer V-vormig. Ook steil, maar het diepste punt is scherper, de dalbodem dus smaller. Aanvankelijk was het Keteldal ook zo, maar (bron)erosie vormde het tot wat het nu is.

- bij houten grenspaal 'Laat vriendschap helen...' rechtsaf langs het weiland
- op kruising linksaf langs het weiland omhoog
- in het bos pad omhoog blijven volgen
- pad eindigt bovenaan bij onverharde bosweg (met slagboom), deze rechtdoor volgen naar startpunt.